

RELAȚIILE ȚĂRII MOLDOVEI CU CENTRELE ORTODOXE DIN STRĂINĂTATE ÎN PERIOADA DOMNIEI LUI MIRON BARNOVSCHI – MOVILĂ (1627-1629)

BOLDUMA Viorel, lector superior

Summary

The reign of Miron Barnovschi-Movilă (1627-1629), went on during a difficult period of history of Principality of Moldavia, on the political plan and on the religious one.

The cultural church relationships with the neighboring states have a specific importance for the ruler in this period. In this context, the relations of Principality of Moldavia are registered with diverse orthodox centers of Polish Kingdom, especially with the Orthodox Fraternity from Lvov, the Muscovite Russia and Athonite monasteries.

Therefore, these relations are materialized by: the subvention and the finishing of the construction of the Church of Assumption of Mother of God from Lvov; the trial of buying the icons from Russia, required for some churches of the country; the subvention and the dedication of some Moldavian monasteries to Athonite monasteries.

Prima treime a secolului al XVII-lea este una din cele mai complexe perioade din istoria Țării Moldovei, atât pe plan politic, cât și religios.

Analizată din perspectiva politicului, importanța Țării Moldovei crește, aceasta devenind un punct strategic de prim interes. Puterile Europei Centrale intensifică concurența pentru influența în Moldova.

Interesul deosebit manifestat de lumea central-europeană pentru Moldova, țară cuprinsă în aria spiritualității bizantine, se explică și prin posibilitățile optime pe care le oferea contactul între ortodoxie și catolicism și apoi între Reformă și Ortodoxie [14, p. 197 – 198]. După bătălia de la Mohacs, Reforma religioasă a făcut semnificative progrese, mai ales în Moldova, acolo unde comunitățile de rit roman erau mai numeroase și mai bine organizate, iar domnia s-a arătat în general tolerantă. Propaganda lutherană nu s-a limitat la populația catolică, ci și-a extins acțiunea de convertire la ortodocși [12, p. 52 – 53].

Totodată, se intensifică presiunea otomană asupra Țării Moldovei. Practic, după anul 1538, oficial Moldova nu avea dreptul să întrețină relații politice cu străinătatea, ci doar prin intermediul Porții [9, p. 541]. Acest moment nu a știrbit cu nimic situația bisericii ortodoxe și politica confesională promovată de domnitori pe plan intern și, în special, pe cel extern.

O importanță aparte o au relațiile bisericești culturale cu statele vecine. În acest context se înscriu legăturile Țării Moldovei cu diverse centre din Regatul Polon, în special cu Frăția Ortodoxă din Lvov, Rusia Moscovită, precum și mănăstirile athonite.

Eforturi de a proteja comunitatea ortodoxă din Lvov au fost depuse și până la sfârșitul sec. XVI. S-au evidențiat mai ales Elena și Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546), care, pe când se aflau în pribegie, au susținut comunitatea ruteană, pe lângă regele Sigismund I al Regatului Polon (1506-1539), înființând în 1539 Episcopia Ortodoxă de la Lvov – cu un episcop rutean, Macarie Tuezarpski – a doua episcopie după cea de la Halici, cunoscută încă din 1370. Regele polon își motiva decizia prin dorința de a întrerupe legăturile între rutenii ortodocși și ortodoxia din Moldova, pentru ca „preoții ortodocși din Podolia și Rusia să nu mai fie obligați pe viitor să se ducă în Moldova și în alte țări străine pentru a fi hirotonisiți și pentru treburile lor religioase” [8, p. 300].

Menționăm că politica de protejare a ortodoxiei de peste hotare depindea de un șir de factori, și anume: religiozitatea domnitorilor, politica lor confesională, programul lor de protejare a ortodoxismului, situația economică a țării.

Primul domn al Moldovei care a stabilit raporturi cu Frăția Ortodoxă din Lvov a fost Alexandru Lăpușneanu (1552 – 1561; 1564 – 1568).

Efortul de sprijinire a ortodoxiei în grele înfruntări ale creștinismului oriental, pe de o parte, cu autoritatea otomană, și, pe de alta, cu Contrareforma și ofensiva Reformei s-a materializat, în perioada domniei lui Petru Șchiopu (1574 – 1591), care a intervenit pe lângă regele Poloniei, Sigismund al III-lea, pentru a nu pune piedici la reconstrucția bisericii arse și pentru a-i apăra de cei care ar dori să-i împiedice [8, p. 315 – 316].

Cu rugămintea de a susține Frăția Ortodoxă din Lvov s-a adresat, către domnii Moldovei, însuși Patriarhul Ieremia al Constantinopolului. În noiembrie 1589 înaltul prelat îi cerea lui Petru Șchiopu să dea tot sprijinul Stavropighiei din Lvov. Această rugămintă este repetată în anul următor (1590), ea fiind adresată atât lui Petru Șchiopu, domn al Moldovei, cât și lui Mihnea al II-lea, domnul Țării Românești. Dar nici unul din ei nu a răspuns la apelul Patriarhului, fiindcă la scurt timp ambii fură siliți să-și părăsească tronul [15, p. 25, 33]. Tot din Adresarea Patriarhului către ajutorul Frăției din Lvov, aflată sub jurisdicția sa, reiese că Țările Române erau considerate ca singurele apărătoare ale ortodoxismului în regiune.

„Biserica moldovenească” din Lvov cunoaște o a doua viață în timpul domniei Movileștilor. Urcându-se pe tron, Movileștii doreau să pună începutul unei noi dinastii domnești, precum a fost cea a Mușatinilor. De aceea, ei încercau să demonstreze prin acțiunile lor că sunt demni de predecesorii săi. Drept argument poate servi obținerea promisiunii regelui Sigismund al Poloniei potrivit căreia domnia Moldovei este acordată pe viață Movileștilor (25 august 1597) [4, p. 68]. Iar prin tratatul turco-polon din 23 iulie/4 august 1598 Ieremia Movilă a obținut de la sultan confirmarea domniei ereditare: „el să fie voievodul vilaietului Moldovei în tot timpul vieții sale și voievodatul său să nu fie dat altcuiva, iar când va muri să fie acordat fiului său” [13, p. 143].

După urcarea pe tron a lui Ieremia Vodă (1595) sunt reluate ajutoarele către Frăția Ortodoxă din Lvov. Pe parcursul domniei, Ieremia Movilă a acordat mai multe ajutoare materiale acesteia.

După moartea lui Ieremia Movilă (iunie 1606), continuatori ai operei sale au fost urmașii săi: Simion Movilă, fiul lui Ieremia – Constantin Movilă. Un aport substanțial la continuarea construcției l-a adus Elisabeta, văduva lui Ieremia Movilă.

La un an după obținerea tronului, Radu Mihnea, în mai 1617, trimite 100 de zloți pentru zidirea acestei biserici.

Frăția Ortodoxă din Lvov n-a putut primi ajutorul convenit pentru terminarea construcției bisericii până la urcarea în scaun a lui Miron Barnovschi-Movilă (1627 – 1629), care reia tradiția ajutorării ortodocșilor din Lvov. Miron Costin slăvește truda domnului Miron Barnovschi scriind: „Mănăstiri și biserici, câte au facutu, așa în scurtă vreme, nici unul domn n-au făcut... Și au istovit și biserica cea mare în Lvov, în târgul unde este chipul lui scris” [3, p. 178]. Abia urcat pe tron, el se grăbește să scrie ortodocșilor din Lvov că „după pilda înaintașilor noștri din neamul nostru, Ieremia și Simion Movilă, o va lua sub protecția lui. La cererea Domnului Stavropighia trimite la Iași pe solul ei Luchian Vasilevici, ca să ia înțelegere cu dânsul. Dar din lipsa banilor, le oferă venitul ce urma să obțină din vânzarea silitrei la Sniatyn. Din banii proveniți de pe urma acestei vânzări, să le plătească lucrătorilor bisericii” [8, p. 536].

Ne aflăm tocmai în preajma negocierilor de pace dintre Polonia și Turcia, realizată prin mijlocirea lui Barnovski, care se găsea în vara acestui an la Celakov. Abia la 15 octombrie se întoarce iarăși în scaunul Țării [11, p. 1091].

Cu toate că era sărăcită nu numai din cauza exploatării interne, ci și din pricina multor prădăciuni tătărăști, Barnovski caută să-i ajute pe lioveni, oferindu-le un sprijin în natură. În acest scop, le scria să trimită un om a lor în Moldova. În mai 1627, Frăția trimite la Iași pe Luchian Vasilevici, care a ridicat de la Moghilău, ducând cu el la Lvov, 11 butoaie, conținând 325 de pietre și 9 funți de silitră. Din vânzarea silitrei, suma încasată pentru biserică a fost de 4.736,12 zloți [17, p. 15].

Exact după un an, domnul trimite la Lvov, prin evreul Solomon, suma de 2000 de zloți. Miron Barnovski înțelege să continue, în această privință, tradiția Movileștilor. El a hotărât, ca și înaintașii săi, să ajute biserica, până la terminare. De aceea, în martie 1629, domnul Moldovei trimite Frăției din Lvov, prin Teodor Cămărașul, 300 de zloți. Tot în acea vreme, un oarecare „văr Dimitrie” a adus, și el, pentru biserica stavropighiei 150 de taleri aur, adică 300 de zloți. Însă evenimentele politice erau deocamdată nefavorabile. Turcii cereau bani și domnul moldovean n-avea de unde să le dea, fiindcă vistieria țării era goală. Barnovski a fost acuzat de înțelegere cu polonii și la începutul lui iulie 1629 a fost mazilit [11, p. 1093].

În registrul de socoteli ale Frăției se menționează cu indignare scoaterea din scaun a Domnului protector de către „necredinciosul Țar turcesc” și prin răutatea și viclenia unor greci și lăcomia lor nesăturată și diabolică, întocmai ca a Busurmanilor. Din cauza lor „binefăcătorul bisericii noastre” a fost nevoit să plece din Moldova la Ustia, în anul 1629, luna iulie” [11, p. 1094]. Frăția din Lvov, aflând probabil că Barnovski se găsea la Hotin, a trimis acolo pe un om de încredere, Ordzeshonschi, pentru a-i solicita un ajutor bănesc. În ziua de 21 iulie, domnul răspunde liovenilor că o hotărât să termine zidirea bisericii cu mijloacele lui bănești, însă, deocamdată nu-și va putea ține făgăduiala, fiindcă „țara s-a tulburat puțin” [5, p. 122], [8, p. 586 – 587].

Într-adevăr, pentru câțiva timp, promisiunea domnului a rămas neîmplinită. În anii următori s-au perindat pe tronul Moldovei alți domnitori, pentru care nu există nici o dovadă că ar fi ajutat, într-un fel sau altul, Frăția din Lvov. Miron Barnovski, refugiat la Ustie, împreună cu mama lui Elisabeta, – unde cumpăraseră moșiile lui Ieremia Movilă de la fiicele acestuia, Ana și Maria – continuă totuși să se intereseze de mersul lucrărilor de la Lvov. Astfel, la 16 ianuarie 1630, fostul domn al Moldovei, a mai trimis la Lvov 10 bucăți de argint prin solul său de încredere Teodor Cămărașu [17, p. 16]. La începutul anului 1631, biserica fiind terminată, a avut loc slujba de sfințire, de către viitorul mitropolit al Moldovei, Varlaam, asistat de episcopul Lvovului, Eremia Tisarovski, care s-a desfășurat după un ceremonial pompos, ca o afirmare a ortodoxiei în fața propagandei catolicismului și protestantismului. Membrii Frăției îi considerau drept ctitori ai bisericii pe Regele Poloniei Sigismund III, Țarul Feodor Ivanovici, domnii Moldovei, frații Ieremia și Simion Movilă, Miron Barnovschi-Movilă fiind sărbătorit ca „săvârșitor al bisericii” [18, p. 245 – 246].

De asemenea, Miron Barnovschi a avut raporturi și cu viitorul Mitropolit al Kievului, Petru Movilă, și Rusia.

Astfel, la un an după instalarea sa ca arhimandrit-stareț la Lavra Pecerska de lângă Kiev, la sfârșitul lui 1628, Petru Movilă a primit solia lui Miron Barnovschi, domnul Moldovei (1626 – 1629), în drum spre țarul Moscovei, în frunte cu arhimandritul Varlaam, medelnicerul Pavel - Ștefan Ursache și alții, dându-i și o scrisoare de întărire. Solia a fost primită de țar, la 8 martie 1629. Solia trebuia să achiziționeze icoane rusești pentru mănăstirea Dragomirna, ce se construia lângă Suceava, pentru Biserica Sf. Treime de pe lângă mănăstire, și, de asemenea, pentru bisericile Adormirea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe din Iași. Dorința domnilor de a împodobi

bisericile Moldovenești cu icoane rusești nu era întâmplătoare. Arta meșterilor – pictori de icoane rusești era recunoscută peste granițele Rusiei, inclusiv și Țările Române. În mesajul către țarul Mihail Feodorovici, Miron Barnovschi scria „...am văzut cum credința ortodoxă peste tot este împodobită cu icoane minunate din împărăția ta și că tu dai ajutor și apărare tuturor bisericilor lui Dumnezeu. Tot pentru aceasta am râvnit și am trimis la împărăția ta iubită de Dumnezeu, ca să ne trimiți icoane cinstite și frumoase; îndeplinește-ne, dară, râvna și dorința...” [11, p. 272].

Varlaam a obținut majoritatea icoanelor necesare pentru împodobirea noilor biserici moldovenești. Dar câteva au fost comandate meșterilor moscoviți. Printre ele, erau două icoane, una înfățișându-i pe Sf. Mucenici Gheorghe și Ioan cel Nou, cealaltă, pe Sf. Mucenici Procopie și Miercurie, la executarea cărora au apărut câteva greutăți. După cât se pare, aceste greutăți se datorau faptului că în Rusia erau mai puțin cunoscuți anumiți sfinți foarte venerați în Moldova, cum ar fi, de exemplu, Ioan cel Nou. Despre acest lucru ne vorbește faptul că, în februarie 1636, Vasile vodă Lupu i-a cerut țarului rus să-i trimită, prin solii moldoveni, icoanele comandate de Miron Barnovschi. Mihail Fiodorovici i-a refuzat, pretextând că „nu sunt lucrate cum trebuie...” [10, p. 327 – 328].

Devenind mitropolit al Sucevei, Varlaam, fostul sol al lui Miron Barnovschi, a trimis în 1636 la Moscova prin omul său, Paladie Ponovit, descrierea vieții Sf. Ioan cel Nou și o icoană a acestuia. Astfel, considera, probabil să ajute pictorilor ruși la zugrăvirea subiectelor legate de cultul protectorului Moldovei. Este foarte posibil că această inițiativă a contribuit la terminarea icoanelor pentru bisericile moldovenești. În mesajul din 29 decembrie 1636, Vasile Lupu îi mulțumea țarului Mihail Fiodorovici pentru icoanele pictate de zugravi ruși [16, p. 565].

În atenția domnitorului s-au aflat și mănăstirile athonite. Sfântul Munte devine în această perioadă un simbol care reprezenta unitatea ortodoxiei. Pe măsură ce Muntele Athos câștigă în autonomie și, mai ales după căderea Constantinopolului, este important ca simbol al libertății de credință ortodoxă și de menținere a tradiției bizantine. Este perioada când principii care nu erau încadrați în administrația otomană, sprijină foarte mult reconstrucția la Sfântul Munte [2, p. 35].

După unele date, primul dintre domnitorii Țării Moldovei care a stabilit legături cu Mănăstirile athonite a fost Alexandru cel Bun, care, printr-o carte domnească de la 26 mai 1442, se obligă să vină cu ajutoare și daruri anuale în folosul Mănăstirii Zograf [6, p. 311 – 312], [1, p. 218].

Pe parcursul sec. XV – prima treime a sec. XVII, domnitorii Țării Moldovei au continuat aproape permanent să acorde sprijin material mănăstirii athonite. Sunt atestate, documentar, ajutoare din partea domnitorilor moldoveni: Ștefan cel Mare și Sfânt, Petru Rareș, Alexandru Lăpușeanu, Petru Șchiopu, Movileștilor etc.

În timpul domniei sale a fost închinată la Zograf mănăstirea din Vaslui, ctitoria lui Ștefan cel Mare cu hramul Sfântul Gheorghe. Această mănăstire a fost numită în documentele de mai târziu Zograf, după mănăstirea la care a fost închinată. La 30 iulie acest domnitor a închinat mănăstirea Adormirea sau Precista de lângă Vaslui, aceleiași mănăstiri Zograf unde a fost închinată mănăstirea precedentă. Este cunoscută copia unei circulare din 2 iunie 1648 de la Patriarhul din Constantinopol Ioanachie ((întâia oară, 1646 – 1648), pentru drepturile acordate metocului Sfântul Nicolae de la Ismail, ce ținea de mănăstirea athonită Caracalu. Prin sigilionul din 2 iunie 1648 Patriarhul Ioanachie a ridicat această mănăstire la rangul de stavropighie [7, p. 159].

Astfel, din cele expuse putem sublinia că domnia lui Miron Barnovschi-Movilă (1627 – 1629) s-a desfășurat într-o perioadă complicată din istoria Țării Moldovei, atât pe plan politic, cât și religios.

O importanță aparte pentru domnitor, în această perioadă, o au relațiile bisericești culturale cu statele vecine. În acest context se înscriu legăturile Țării Moldovei cu diverse centre ortodoxe din Regatul Polon, în special cu Frăția Ortodoxă din Lvov, Rusia Moscovită, precum și mănăstirile athonite.

Prin urmare, aceste legături s-au materializat prin: subvenționarea și finalizarea construcției Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lvov; încercarea de procurare a icoanelor din Rusia, necesare unor biserici din țară; subvenționarea și închinarea unor mănăstiri moldovenești, mănăstirilor athonite.

Bibliografie

1. Bodogae, T., Ajutoare românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos, Sibiu, 1940.
2. Crăciun, M., Protestantism și ortodoxie în Moldova (sec.XIV-XV), Cluj, 1996.
3. Costin, M., Letopisețul Țării Moldovei, Chișinău, 1991.
4. Gorovei, Șt., Movileștii, în: Magazin istoric, nr. 6, București, 1973.
5. Golimaș, A., Un domnitor – o epocă. Vremea lui Miron Barnovschi-Movilă, Voievod al Moldovei. București, 1980.
6. Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, vol. I, București, 1975.
7. Documente privind istoria României. A: Moldova. Veacul XVI, vol IV (1591-1600), București, 1952.
8. Hurmuzaki, E., Documente privitoare la istoria românilor, suplim. II vol., II. București, 1893.
9. Istoria Românilor, vol. IV, București, 2002.
10. Исторические связи народов СССР и Румынии в XV-XVII веках, том I, Москва, 1965.
11. Ionescu-Nișcov, T., Din istoria relațiilor moldo-ucrainene în prima jumătate a sec. XVII, în: Biserica Ortodoxă, nr. 11 – 12, București, 1965.
12. Maleon, B. P., Ortodocșii români în fața „clericului viator” (sfârșitul sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII), în: Anuarul Institutului de Istorie „A. Xenopol”, V- XXXVIII, Iași, 2001.
13. Mehmed, M., Documente turcești privind istoria României, vol. I, București, 1976.
14. Teodor, M., Continuitatea Reformei, în: Moldova medievală, în: Anuarul Institutului de Istorie „A. Xenopol”, V-XXVIII, Iași, 1999.
15. Папков, А., Братство: очерк истории западных братств, Сергеева-Лавра, 1900.
16. Semenova, L. E., Relațiile bisericești din Moldova și Muntenia cu biserica rusă în secolul XVII, în: Anuarul Institutului de Istorie „A. Xenopol”, V-XXXI, Iași 1994.
17. Юбилейное издание в память 300-летия основание Львовского Ставропигиального Братство, Львов, 1886.
18. Зубрицький, Д., Хроніка Міста Львова, Львов, 2002.